

Oponentní posudek habilitační práce PhDr. Juraje Podoby, CSc. „Nezavršená modernita: Slovenská spoločnosť v dlhom 20. storočí. Výber štúdií z rokov 1985 – 2015.“ Bratislava 2016.

Předložená práce je tvořena souborem sedmnácti (17) článků publikovaných v rozmezích třiceti let, který Juraj Podoba doplnil úvodní předmluvou. Celek je tematicky jasně vymezený a uzavřený; soustřeďuje se na proměny kulturních hodnot a společenských podmínek života vesničanů od konce 19. století až do devadesátých let 20. století. Je dokladem autorova neutuchajícího zájmu o tuto problematiku, současně i dokladem jeho teoretického zrání. Proces kulturních a společenských změn pak Juraj Podoba dokumentuje či sleduje na proměnách stavební kultury (vesnické architektury) a kultury bydlení vesničanů.

Základem argumentace jsou data z terénních výzkumů ve vzorových lokalitách z celého Slovenska. Vlastní proměny společnosti a kultury sleduje v několika historických údobích: ve dvacátých a třicátých letech, v padesátých a šedesátých letech a konečně v sedmdesátých a osmdesátých letech, tedy v obdobích, kdy byl starší způsob života nahrazován jeho novější (modernější) variantou. Autorova analýza tak na jedné straně přesahuje až do poslední čtvrtiny 19. století, jejíž zaznamenaný stav stavební kultury a kultury bydlení představuje výchozí stav celého procesu změn, na straně druhé nezahrnuje devadesátá léta 20. století, v nichž patrně Juraj Podoba nenašel žádnou podstatnou proměnu vůči situaci sedmdesátých a osmdesátých let 20. století. Pro všechny fáze proměn, jimiž slovenský venkov prošel, jsou charakteristické zásahy státu (státní administrativy), které v podstatě předznamenávají následující společenské a kulturní změny. V meziválečném období je to prosazení pozemkové reformy, v poválečném období združstevňování a následný vývoj celého družstevního hospodaření i probíhající industrializace Slovenska. Exkursem je článek „Sociálne a kultúrne vzory ako determinanty spotrebných modelov“ z roku 1997, v němž je čtenář seznámený s historickým vhladem sahajícím od středověku až po konec 19. století.

Na předloženém textu oceňuji také skutečnost, že je podložený i velmi dobrou znalostí odpovídající teoretické literatury. Mám na mysli teorie zabývající se vývojovými procesy, autor se inspiruje např. pracemi Norberta Eliase, texty o kulturní změně a také o podstatě socialismu a socialistické revoluce; pochopitelně neopomíjí ani studie věnované modernímu konzumerismu. Jednotlivé články i celý předložený soubor tak výrazně směřují k řešení obecnějších otázek

zek proměn slovenské (středoevropské) společnosti než je problém proměn vesnické stavební kultury a vesnické kultury bydlení.

Problematika modernity, řešená na konkrétních příkladech ze Slovenska, ale naznačuje možné širší teoretické otázky vzniku a trvání modernity, které, jak uznávám, jsou již za hranicemi předložené habilitační práce; čtenáře ale stejně napadají. K nim patří otázka, nakolik byly kapitalistický a socialistický systémy padesátých až osmdesátých let skutečně odlišné v rovině ekonomické a politické; zda to nebyly jen dvě stránky jedné a téže mince, které tak jako tak vedly k modernizaci evropských společností a kultur. Je to ovšem problém, který jen stěží mohou řešit antropologové či etnologové, a nezbývá než dát za pravdu Podobově poznámce, že se analýze socialistické společnosti a kultury zatím nevěnuje velká pozornost.

Abych naplnil roli oponenta, připojuji několik dotazů či poznámek:

- 1) Juraj Podoba hovoří a několikrát se vrací k pojmu „nezavršená modernita“. Z textu jsem úplně nepochopil, v čem byla či je „nezavršená“, má to být snad proto, že procesy modernizace organizované socialistickým státem byly v devadesátých letech přerušeny a nahrazeny jakýmsi návratem k proto-kapitalismu? Jsou-li rozmanité modernity, jak sám v několika člancích zmiňuje, které jsou završené a které nejsou?
- 2) Z textu jasně vyplývá, že se autor zabývá jen vesnickými komunitami, bylo by ale dobré, kdyby tuto skutečnost zmínil ve vlastním úvodu.
- 3) V souvislosti se sledováním proměn venkovské architektury a venkovského způsobu bydlení by bylo dobré zmínit alespoň stručně proces proměn architektury a způsobu bydlení v menších městech. Zdá se mi, že v nich probíhal úplně stejný proces, anebo proces velmi podobný. Pochopitelně by bylo nutné rozlišit „stará“ a „nová“ města.
- 4) Ve dvou člancích (Soziale Prozesse ... nach 1989 /1989/ a Perspektívou Norberta Eliasa /2005/) se autor zabývá stabilitou a změnou způsobů myšlení příslušníků společenských skupin, jakož i stabilitou a změnou jejich hodnotových systémů. Celý tento problém by vyžadoval důkladnější rozbor a mohl by být námětem další práce; v každém případě nesouhlasím v myšlenkou stability hodnotových systémů i myšlení příslušníků společenských skupin – podle mého názoru se neustále proměňují. Je ovšem otázkou, hodnou řešení, co se v takovém systému proměňuje a co případně zůstává stabilní. Bylo by možné uvažovat o nějakých stabilních archetypech?

Předložená práce sice nastoluje některé otázky, jejichž řešení je ale převážně, jak jsem již napsal, za hranicemi tématu, je ale současně i dokladem velmi kvalitního rozboru společenských a kulturních dat a současně i dosti ojedinělým pokusem o obecné zastřešení problematiky proměn slovenské venkovské společnosti.

Habilitační spis PhDr. Juraje Podoby, CSc. vřele doporučuji k obhajobě ve studijním oboru „3.1.15 sociálna antropológia“ na Fakultě sociálních a ekonomických věd Univerzity Komenského v Bratislavě.

V Praze 4. září 2016

Prof., PhDr. Josef Kandert, CSc.